

новых гістарычных варунках, і знайшлі. Цяпер і яны, а многія зь іх людзі ня бедныя, ходзяць у часіну летняе сьпёкі ў кароткіх нагавіцах — *шортах*. Яны спрэс паслугоўваюцца замежнымі словамі тыпу сатэліт, пэйджмэйкер, біпэр, побач зь якімі *шорты* выглядаюць бязьвінным ягняткам.

Цяперашнія беларускія ўлады таксама нічога ня маюць супраць *шортаў*. Калі беднасьць і падаткі сыцягнуць з чалавека апошнія штаны — гэта будзе не канец, застануцца... *шорты*.

Шыпшына

Алена Ціхановіч

У дваццатых гадох гэтага стагодзьдзя зьявіўся верш Уладзімера Дубоўкі, які назвалі прароцтвам:

О, Беларусь, мая *шыпшына*,
Зялёны ліст, чырвоны цвет!
У ветры дзікім не загінеш,
Чарнобылем не зарасьцеш.

Спачатку лічылі, што тут Дубоўка ўгадаў колеры будучага БССР-аўскага сыцяга; потым — чарнобыльскую навалу. Сам аўтар перапісваў верш, мяняючы *шыпшыну* на лясную ружу й дамешваючы ў лірыку камуністычную ідэалёгію. Урэшце высьпеў мастацкі плод — *шыпшына* засталася паэтычным сымбалам Беларусі.

Недзе на ўзьлеску — недатыкальна-спакусьлівая, калючая, павабная, як незалежнасьць.

Пры дарозе — запыленая, абарваная, скораная, як прададзенае дзявоцтва.

Так і Беларусь пры дарозе эўрапейскай гісторыі — ува ўсіх на шляху: хто йдзе — залюбуецца, хто захоча — ушчыкне.

Шыпшына, ці *шыпшыньнік* — слова-алітэрацыя: у ім і шэпт, і шоргат, і гудзеньне пчолаў, і шына, і машына.

Шыпшына надта прыдатная для навучаньня: зь першых крокаў дзеці павінны ведаць, што ружы колюцца, зь першых беларускіх словаў — што Ш і Ч у нас заўсёды цьвёрдыя. І што гэта заўсёды мілагучна.

Менавіта таму *шыпшына* так разраслася ў паэзіі:

Адчыні, мая дзяўчына,
Адчыні, мая *шыпшына*,
Будзе добра уначы нам.

Шыць

Алена Ціхановіч

Шыць, як жыць. Як араць ці касіць.

„*Наша Сора то шые, то пора*“, — так у мове замавацаўся трывалы малюнак беларускага побыту, як правіла, местачковага. Прафэсійныя кравецкія навькі найчасьцей перадаваліся ў спадчыну ў габрэйскіх сем’ях, але без уменьня *шыць* не пражыла ў гэтым стагодзьдзі ніводная беларуская жанчына.

Шылі, *вышывалі*, *перашывалі*, *падшывалі*, пераніцоўвалі... Адсюль пайшло гаваркое слова *падшыванец* — падлетак, які хутка расьце, чые штаны ў заплатах, надточаныя. Мала хто з *падшыванцаў* меў у парадку свае школьныя *сшыткі*. Пра лёгкую апрапаху кажуць: *ветрам падшытая*. У папулярным фільме камплімент неардынарнай жанчыне гучаў так: „Вы ж у нас не з

канвэру, Вы ў нас *індпашыў*...“ Доўгі час перадавіц вытворчасці прэміявалі адрэзамі на сукенку ці блузку. Машынка „Зынгер“ у вёсцы была прадметам гонару і зайздрасці, і не адна сям’я паехала ў Сібір проста таму, што нехта на гэтую машынку паклаў вока, а потым пацягнуў з дому раскулачаных.

Шыцьцё — залатое рамясто, але жанчыны абшываюць сябе і свае сем’і, як правіла, не ад багатага жыцця. *Швейная машынка* — ня што іншае, як прыкмета натуральнай гаспадаркі. І натуральнае жаданьне многіх — вырвацца з кола гэтай неабходнасці. У сваіх успамінах пра візыт Купалы ў Чэхаславацкіну колішняя праская студэнтка згадвае тайную просьбу Купаліхі: завядзі ты мяне ў краму, дзе можна купіць пару гатовых блузак. У часы надыходу джынсаў мы таксама спрабавалі перагнаць Захад на *швейных машынках* — тады штаны-падробкі называлі самастрокамі.

Швейная тэрміналогія пранікла ўва ўсе тэматычныя пласты мовы: як нітка за іголкай, вадупарсткам носіць, *шыта белымі ніткамі*... Або — *шыць справу*. Тут майстрамі была пэўная катэгорыя мужчынаў, якія ўмелі іголки заганаць пад пазногці.

У Койданаве, дзе й цяпер працуе адна з найбуйнейшых у Беларусі *швейных фабрык*, дзяўчат і жанчын сталі жартам абзываць шпулькамі. Так і кажуць: са шпулькай ажаніўся.

Ь

Сяржук Сокалаў-Воюш

Гэта ня слова і нават ня гук.

Гэта — *знак*.

Адно зь ягоных значэньняў — *мяккасьць*.

Ён забірае на сябе частку *мяккага* характару беларуса,

Бо *мяккасьць* характару сёньня — гэтка самы крымінал для нацыі,

Як ужываньне *мяккага знаку* — крымінал для ўладаў.

Цьвёрдага ў сваёй веры ў Бацькаўшчыну беларуса

Можна пазнаць па колькасці *мяккіх знакаў* у тым, што ён піша.

Чым больш мы перадаем *мяккасьці* словам, тым цьвёрдзейшыя мы самі.

Сьпяваюць „Песьняры“ — з гонарам казаў беларус у 70-ых.

„Сьцяна“, — цьвёрда напісаў на вокладцы сваёй кнігі Васіль Быкаў.

У сьвеце згінаў

не згінайце сьпінаў.

Зьмест непазьбежнасьці

у незалежнасьці.

Экстрэміст

Павал Марціновіч

Карані слова „*экстрэміст*“ у лаціне — „схільны да скрайніх учынкаў“.

Скрайніх учынкаў у Беларусі ў гэтым стагодзьдзі было няшмат — усюды існы рэжым перашкаджаў.

У 80-ыя мянушку прышчэпліваюць да ціхманага беларускага дрэўца: *экстрэмісты з БНФ; экстрэміст Алесь Пушкін; пена экстрэмісцкая* на хвалях перабудовы.

Страшылка „*экстрэміст*“ упала не на камень, а далучылася да жывучых у народзе страхай. Страх, што заб’юць органы, што пасадзяць, што прападзе ўклад у ашчаднай касе. Кожны маладзён з Пагоняю і сапраўды быў *экстрэмаю* для